

Б.В. Жуков,
кандидат юридичних наук

КОРУМПОВАНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ АТРИБУТ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ: КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ

У статті досліджено низку проблемних питань щодо основних критеріїв класифікації злочинних угруповань. Визначено й детально розкрито критерії класифікації корумпованих злочинних угруповань.

Ключеві слова: злочинні угруповання, корумповані зв'язки, класифікація злочинних угруповань, корумповані злочинні угруповання.

В статье исследован ряд вопросов, связанных с основными критериями классификации преступных группировок. Определены и подробно раскрыты критерии классификации коррумпированных преступных группировок.

Ключевые слова: преступные группировки, коррупционные связи, классификация преступных группировок, коррумпированные преступные группировки.

A number of issues, concerning principal criteria of classification of criminal groups, are researched. The criteria of classification of criminal groups are determined and revealed.

Keywords: criminal groups, corruptible connections, classification of criminal groups, corruptible criminal groups.

Одним з основних критеріїв класифікації злочинних угруповань – є корумповані зв'язки. Ознаку наявності корумпованих зв'язків злочинного угруповання нами визначено з огляду на факт участі або сприяння діяльності злочинного угруповання з боку хоча б однієї посадової особи органів державної влади чи місцевого самоврядування. Для розмежування злочинних угруповань за рівнем наявних корумпованих зв'язків нами виділено:

- 1) некорумповані угруповання;
- 2) низькокорумповані угруповання;
- 3) середньокорумповані угруповання;
- 4) висококорумповані угруповання.

Перша група у межах цієї класифікації, тобто некорумповані угруповання, характеризується відсутністю будь-яких корумпованих зв'язків.

Другу групу становлять низькокорумповані угруповання. Вони складають більшу частину тих корумпованих злочинних угруповань, що виявляються та знешкоджуються правоохоронними органами, і саме низький рівень наявних корумпованих зв'язків певною мірою пояснює сам факт їх викриття. Визначальною ознакою таких угруповань є те, що до них, як правило, входять або їм сприяють службові особи нижчої функціональної ланки.

Визначальною ознакою третього виду таких злочинних угруповань є те, що до їх складу входять особи, котрі займають відповідальне становище в органах державної влади та місцевого самоврядування, а отже, їх виявлення та припинення їхньої діяльності суттєво ускладнюється саме цим чинником.

Останнім різновидом таких злочинних угруповань є висококорумповані угруповання. Вони складають незначну частину викритих угруповань. Саме високий рівень посад, що їх обіймають корупціонери, втягнені у діяльність цього виду угруповань, і є їх визначальною ознакою.

Четвертим критерієм класифікації злочинних угруповань, на нашу думку, є рівень їх структурованості. За таким критерієм злочинні угруповання можна класифікувати на:

- 1) малоструктуровані;
- 2) середньоструктуровані;

- 3) традиційно структуровані;
- 4) жорстко традиційно структуровані;
- 5) жорстко організаційно структуровані;
- 6) структуровані за мережевим типом.

Значний внесок у дослідження теоретичних питань боротьби з організованою злочинністю зроблено такими вченими України та інших держав, як: Т.В. Авер'янова, В.П. Бахін, Р.Р. Галіакбаров В.Г. Гончаренко, О.Ф. Долженков, А.В. Дулов, А.В. Іщенко, В.І. Куліков, В.Г. Лукашевич, Г.А. Матусовський, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, В.А. Соболев, О.П. Снігер'єв, В.Я. Тацій, В.Ю. Шепітько, А.Н. Ярмиш, В.А. Соболев та інші. Однак єдності у поглядах щодо основних критеріїв класифікації злочинних угруповань серед учених наразі немає.

Першими у межах їх класифікації за рівнем структурованості виступають малоструктуровані злочинні угруповання. Визначальними ознаками цього виду злочинних угруповань є невеликий кількісний склад учасників, у якому переважають виконавці, відсутність поділу угруповання на окремі структурні ланки.

Визначальною ознакою середньоструктурованих угруповань є внутрішній поділ угруповання на структурні ланки, наявність, так би мовити, різних підрозділів угруповання.

Наступними в межах цієї класифікації можна назвати структуровані угруповання. Традиційність структурування в цьому випадку розуміється в сенсі усталених кримінальних традицій, тобто ознаками такого угруповання виступають, як і у малоструктурованих угрупованнях, невеликий кількісний склад учасників, відсутність поділу угруповання на окремі структурні ланки, наявність розподілу ролей згідно традицій професійного, "злочинського" злочинного світу. До цього виду належать в основному невеликі угруповання, що є складовими ланками більш великих із збереженням певної самостійності, а також ті угруповання, котрі лише розпочинають свою діяльність, обравши саме традиційний у злочинному світі спосіб структурування угруповання.

Жорстко традиційно структуровані угруповання ознакою яких є порівняно великий кількісний склад, об'єднаність професійних злочинців, структурованість згідно усталених традицій у професійному злочинному світі. Це саме той різновид злочинних угруповань, які в літературі називалися такими, що засновані на кримінально-злочинських традиціях [1, с. 34].

Основною ознакою жорстко організаційно структурованих угруповань є порівняно великий кількісний склад, наявність декількох структурних підрозділів злочинного угруповання, їх внутрішнє розміщення за управлінською моделлю, чіткий розподіл функцій між його структурними частинами, жорсткі ієрархія та внутрішня дисципліна.

Останнім видом згідно зазначеної класифікації виступають структуровані за мережевим типом угруповання. Така назва виникла внаслідок наявності кількох угруповань, інколи навіть різного виду та спрямованості діяльності, але при цьому одна спільнота керує іншими [1, с. 34]. Ознаками такого угруповання є великий кількісний склад, наявність у його структурі декількох досить самостійних злочинних угруповань, одне з котрих є чільним, головним, очолюваним одноосібним лідером або колегіальним органом керівництва всіма складовими частинами, значна просторово-галузева поширеність злочинної діяльності.

Важливим критерієм класифікації злочинних угруповань можна назвати їхню етнічну приналежність. За цим критерієм розрізняють:

- 1) східноєвропейські угруповання;
- 2) італійські угруповання;
- 3) негритянські угруповання;
- 4) нігерійські угруповання;
- 5) латиноамериканські угруповання та центральноамериканські угруповання;
- 6) колумбійські угруповання;
- 7) мексиканські угруповання;
- 8) азіатські угруповання;

9) “інтернаціональні”.

Спільною ознакою для всіх цих злочинних угруповань, за винятком останнього, є домінування у їхньому складі осіб певної етнічної або національної приналежності.

У межах цієї класифікації визначальною ознакою локального злочинного угруповання є його діяльність у межах одного району чи міста або одного об'єкта економічної інфраструктури, наприклад, ринку або стратегічно важливого підприємства.

На відміну від першого, регіональні угруповання діють у межах області або регіону в його історичному або економічному розумінні.

Одним із видів злочинних угруповань слід вважати міжрегіональні угруповання, визначальною ознакою яких є діяльність на території декількох областей або економічних чи історичних регіонів України.

Наступним видом, на нашу думку, є злочинні угруповання національного масштабу, визначальною ознакою яких є поширення злочинної діяльності на територію всіх областей України або принаймні їх абсолютної більшості.

Останнім видом злочинних угруповань за географією діяльності є транснаціональні злочинні угруповання. З метою визначення ознак транснаціональних злочинних угруповань вважаємо доцільним звернутися до інтерпретації транснаціонального характеру злочинів, виходячи зі змісту ст. 3 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Частина 2 ст. 3 зазначеної Конвенції визначає, що злочин має транснаціональний характер, якщо: а) він вчинений у більше ніж в одній державі; б) він вчинений в одній державі, але суттєва частина його підготовки, планування, керівництва чи контролю має місце в іншій державі; с) він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність в більше ніж одній державі; чи d) він вчинений в одній державі, але його суттєві наслідки мають місце в іншій державі [2, с. 53].

З огляду на викладене, на нашу думку, злочинне угруповання може бути віднесено до розряду транснаціональних, якщо воно характеризується такими ознаками або у всій їх сукупності, або сукупності кількох цих ознак, або у випадку наявності хоча б однієї з них:

- 1) злочинне угруповання діє на території більше ніж однієї держави;
- 2) злочинне угруповання безпосередньо вчинює злочини на території однієї держави, але суттєву частину діяльності щодо підготування, планування здійснює на території іншої держави або кількох держав, або злочинна діяльність цього угруповання контролюється чи безпосередньо скеровується стосовно спрямованості злочинної діяльності з іншої держави;
- 3) злочинне угруповання безпосередньо діє на території однієї держави, але має зв'язки хоча б з одним організованим злочинним угрупованням, яке діє на території більш ніж однієї держави;
- 4) злочинне угруповання безпосередньо здійснює злочинну діяльність на території однієї держави, але шкода та інші негативні наслідки цієї злочинної діяльності завдається більше ніж одній державі, громадянам більше ніж однієї держави, або юридичним особам-резидентам більше ніж однієї держави [3; 4; 5].

Наступним видом злочинних угруповань у межах їх класифікації за характером виникнення, на нашу думку, є інфільтраційні угруповання, котрі фактично є особливим різновидом кримінально-репродуктивних злочинних угруповань, який через його підвищену суспільну небезпеку необхідно розглядати окремо. Визначальною ознакою інфільтраційних угруповань є їх формування внаслідок цілеспрямованих зусиль вже існуючих транснаціональних, національного масштабу або міжрегіональних злочинних угруповань опанувати нову територіальну або галузеву сферу злочинної діяльності або кримінального впливу.

Останнім видом злочинних угруповань за характером виникнення є спонтанно-випадкові угруповання, котрі формуються з осіб, які стали на шлях злочинної діяльності внаслідок випадкового збігу негативних обставин та всупереч усталеним для них традиційним ціннісним установкам та попередньому способу життя.

Класифікація організованих злочинних угруповань має вагоме практичне значення. Приналежність виявленого злочинного угруповання до певного виду за кримінально-правовими ознаками дозволить організувати цілеспрямоване документування його злочинної діяльності з використанням криміналістичних методик, зорієнтоване на найбільш повне збирання та процесуальне закріплення доказів вчинення злочинів саме встановленим видом злочинного угруповання; приналежність виявленого злочинного угруповання до певного виду за характером складу учасників, етнічною структурою та характером його виникнення дозволить належним чином організувати роботу правоохоронних органів.

Слід зазначити, що запропонована нами уніфікована класифікація злочинних угруповань не претендує на завершеність, безспірність та однозначність. Вона є узагальненням викладених у науковій літературі та підтверджених практикою класифікацій і може бути використана у подальшій науковій діяльності при дослідженні злочинних угруповань та розробці заходів протидії цим угрупованням, а також в аналітичній роботі правоохоронних органів під час здійснення ними практичних заходів протидії організованій злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Гуров А.И.* От эмоций к фактам (взгляд на проблему организованной преступности) / А.И. Гуров // Соц. законность. – 1988. – № 10. – С. 33–36.
2. *Овчинский В.С.* XXI век против мафии. Криминальная глобализация и Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности / В.С. Овчинский. – М. : Инфра-М, 2001. – 148 с.
3. *Организованная преступность* / Под ред. А.И. Долговой, С.В. Дьякова. – М. : Юрид. лит., 1989. – 352 с.
4. *Стрельцов Е.Л.* К понятию “организованная преступность” (опыт ФРГ) / Е.Л. Стрельцов, Э.М. Циклаури // Актуальные проблемы государства и права. – Одесса : юридический институт ОГУ им. И.И. Мечникова, 1996. – Вып. 3. – С. 108–113.
5. *Стулин О.Л.* Принципы преодоления противодействия расследованию / О.Л. Стулин // Особенности расследования злоупотреблений в деятельности правоохранительных органов. – СПб, 1999. – С. 61.

Отримано 18.02.2013